

VI.- L'ART RELIGIÓS

Veig l'art religiós mancat de sincronització amb la resta de l'art del moment, com si visqués una aventura desfassada, i això no havia passat en altres etapes històriques. No sé de qui és la culpa, possiblement del clergat que tenim avui dia i aquí, perquè en altres països l'art contemporani té millor entrada als temples. Per tant, no és un problema de l'Església, sinó de la reduïda visió dels nostres capellans. Així doncs, entenc que, pel fet que a mi em satisfà contribuir a una comunitat com la nostra, trobaré una forta incomprensió, i serà una tasca llarga i dura, però crec que val la pena pel sentit religiós que sosté l'estructura humana, independentment de la visió del clergat. El tema és ampli en molts aspectes.

(1947-1956).

L'esperit de les grans catedrals ha passat, i és una llàstima que en aquest moment, en què disposem de més mitjans i de gent ben trempada, no puguem deixar com a rastre de la nostra història obres de gran qualitat al servei de coses comunes. Ens falta idealisme per a les obres selectives. En l'actualitat es pensa massa en la funció servei-economia, i falta l'esperit de glorificació, de pensar que un edifici pot convertir-se en un símbol col·lectiu, com sol passar amb els campanars dels pobles. (21-III-1973).

L'expressió *art sacre* no em plau. Tot art és sacre o no ho és. És simplement fruit de l'activitat artística normal d'una persona. En tot cas, se n'hauria de dir "art per al culte religiós". Voler sacralitzar coses, llocs o persones és perillós. És com si calgués afegir-hi alguna cosa per tal de reforçar allò que és dèbil, allò que volem que sigui més, com si ser no fos suficient. Amb aquesta actitud es percep un poder al mateix temps que una debilitat, en voler imposar o sobreafegir a l'obra una càrrega difícil d'entendre i de justificar. Allò que hauríem de considerar com el més sagrat són les persones i, en canvi, les utilitzem per sotmetre-les a aquests fets sagrats infantilstes i de deformació espiritual, això si no són signes d'escrúpols malaltissos. (18-X-1994).

Com a artista que ha treballat el tema religiós, m'agradaria no fer distinció entre el meu art dedicat al culte, o concebut com a mitjà de pregària per al profà, i el que no té altra finalitat que servir-me per treure de mi la llibertat creativa en diferents camps. M'agradaria més que tant en unes coses com en les altres el valor fos sobretot artístic. Hi ha exemples massa tristos de creients que han fet art dolent, i no voldria sotmetre'm a aquesta comparació. Estimo més l'obra de Le Corbusier o la de Matisse, en què l'interès rau en l'aportació. Aquest és el principal regal que podem fer. Amb això em sento justificat en la meva tasca: haver contribuït a aixecar el nivell artístic. (3-V-1977).

VII.- DE LA RELIGIÓ, L'ESGLÉSIA I LA MORAL

El valor espiritual pot arribar a omplir més l'individu que l'estima a la pàtria, la família, l'amor o els diners, encara que, generalment, poden ser perfectament compatibles. Però si aquests principis religiosos agafen deformacions en l'enfocament, poden ser més perillosos que cap altra cosa i convertir-se en fanatismes perjudicials per a la humanitat, com hem pogut veure al llarg de la història. (1955).

Sembla que en aquest món té més avantatges el dolent que el bo. Qui viu en la bondat pot sortir perjudicat, i més si la mostra ingènuament. Per ser bo sense problemes, cal una gran dosi de sagacitat, d'astúcia, per no caure en el ridícul i no veure's humiliat. Sembla com si el món s'anés corrompent i no tingués fe en un ordre diví. (1957-1958).

Ser bo, o tan sols aspirar a ser-ho, costa. Però, sortosament, sempre trobes persones que s'hi esforcen i intenten fer el que poden per aconseguir-ho. És un consol que t'anima a pensar en projectes importants i a emprendre'ls. Generalment sents a dir: "Tot està podrit", "no val la pena", en fi, expressions que et desanimen i et poden portar a l'egoisme individual, còmode, agafant el criteri que "si

jo vaig bé, els altres que es fotin". Arribar aquí és molt trist, sabent que n'hi ha molts que lluiten per coses importants, que s'estan donant als altres. (1967-1971).

Durant molts segles, la nostra jerarquia eclesiàstica ens ha hipotecat la consciència, suposo que amb un interès de protecció. Per aquest motiu portem un llast de falta de compromís personal i busquem més la forma per conduir les coses de l'esperit, tot i que en realitat el que cal és formar la consciència, vigilar no deformar-la.

En l'art tampoc no hi pot haver una norma que limiti. Quan aquesta existeix, l'art en resulta perjudicat. L'aportació creativa personal és el valor més important. (19-XI-1973).

M'agradaria que les meves declaracions a *Presència* sobre l'Opus Dei s'interpretessin com un servei a tothom. Encara que segurament no s'entendrà així, ni pels que en són membres ni pels que no hi pertanyen. La meva dedicació a l'art no m'ha donat la traça amb la ploma que requeriria i, per tant, espero que no hi vegin una autovaloració, perquè ho he fet per estima a l'Església. Crec que aquesta iniciativa l'haurien d'haver tinguda persones més adequades, però com que era necessari, he sortit i he trencat una llança a favor de l'Església més oberta, pluralista i participativa. (10-XI-1975).

Estimar les nostres limitacions i no acomplexar-nos a l'hora d'actuar és molt saludable. És d'aquí que poden néixer grans coses, perquè som petits i poca cosa, perquè a partir d'aquí podem començar a fer i a créixer. (29-XII-1983).

Cada vegada sóc més escèptic i més agnòstic. Em costa de creure en coses que em depassen. Tinc la sensació que estem arrelats en un cert infantilisme, des de fa generacions, que conservem per necessitat, per por de quedar-nos sense res.

Barrejo els conceptes d'escepticisme i agnosticisme perquè vaig perdent la fe en moltes coses que fan referència a la religió, però també a les institucions, a la política, a l'economia i a les mateixes

persones. Fins i tot sóc fred en el dubte, com si la meva limitació i desconfiança només donessin per creure en allò que depèn únicament de mi. (31-XII-1985).

El sentiment religiós ha estat molt manipulat, i continuarà estant-hi. En nom de Déu es fan els disbarats més aberrants. Crec que donar-se als altres es pot fer de moltes maneres, i estan en el nostre interior.

En tinc prou, per al meu comportament, amb la naturalesa i tot el que la compon. Dic això i sé que tot el que he modelat, el que sóc, està dins meu. Sóc el que penso ara.

El cas és que, quan he confiat, m'han manipulat. Per aquest motiu procuro respectar la voluntat per no fer als altres el que m'han fet a mi. (11-VIII-1995).

El ser i el no-res. Aquest és el gran dilema de l'ésser humà, que són nombrosos els pols que ens defineixen: bo i dolent, veritat i mentida, blanc i negre... Aquestes dues paraules, ser i res, em resulten prou interessants pel fet de ser el calc, en negatiu, l'una de l'altra.

(9-II-1997).

VIII.- LA PARAULA

La paraula és una comunicació més viva, i desapareix. Però la lletra queda, i dóna testimoni de la paraula. (19-III-1973).

Llegir i escriure són dues accions íntimament lligades però d'implicacions diferents: l'una és receptiva i l'altra és activa. L'una consisteix més a rebre, i l'altra, a donar. En l'art també hi ha una manera de llegir: sabent entendre i interpretar allò que es té al davant, captant la realitat que ens envolta. I aquell que sap escriure, també en art, és el qui sap explicar allò que veu, el que entén les

coses i les fa. Llegir i escriure són activitats que comprometen la persona: l'una, com a espectador, i l'altra, com a actor.

He de reconèixer que a mi m'agrada més escriure, però entenc que per fer-ho cal haver llegit. Les dues actuacions van juntes, i fins i tot s'haurien de desenvolupar alhora en l'etapa de formació, encara que sembla que primer és el llegir que l'escriure. (28-III-1984).

Igual que una obra d'art no existeix i no és comunicada a un públic que hi dona un cos d'opinió, un pensament no existeix si no es fa paraula o escrit, si no es comunica i no entra dins l'opinió. Més ben dit: possiblement existeix, però és incomplet, perquè li falta l'interlocutor. És com parlar sol. (8-I-1986).

La civilització va incorporant nous mitjans tècnics en tots els camps, i és cert que alguns queden ràpidament obsolets, però la gran majoria fan que les possibilitats siguin cada cop més àmplies.

... Però el més important encara és la paraula de tu a tu, que capta de l'altre la disposició a acceptar o rebutjar l'interlocutor. Amb la paraula podem veure com es desenvolupa el discurs amb grans subtileses i inflexions, segons les qualitats humanes. S'ha de mirar la paraula, que és l'inici de la comunicació, tenir-ne cura, perquè sense ella poc sentit tenen tots els mitjans que s'han anat inventant. (4-VII-1994).

IX.- EN COMPANYIA DE L'ALTRE

Les grans coses que passen a la vida estan més guiades pel cor que per la raó. Penso en l'enamorament, en la maternitat, com a esdeveniments molt significatius. És potser que aquests actes estan més guiats per l'instint? (28-VI-1973).

Qui més generós sigui, més tindrà, i qui tingui un comportament raquític, tot ho perdrà. Aquest valor no demana ni estudis ni diners per practicar-lo, perquè tot i ser tan important, es deixa conduir per la improvisació.

L'estimació és la més important assignatura de la vida, i l'estem desqualificant fins a fer-ne motiu de befa i escarni, encara que dins de la consciència ens quedi la sensibilitat de saber-nos covards per defensar-la o exercir-la. (22-II-1978).

Avui, com ja m'ha passat altres vegades, sento que sóc fruit de l'estimació de la gent que ha passat per la meva vida. I jo voldria tornar aquesta estimació amb escreix. Però tinc moltes limitacions. També voldria manifestar l'estima a la meva terra i a l'art, i crec que m'he esforçat per tal de beneficiar-los.

No sé per què, també penso en l'Àngela, la meva esposa, perquè ella i jo som una parella compenetrada, i em sembla que parlar d'ella és parlar de mi. Ella ha estat la més sensible a l'hora de respectar-me i ajudar-me, i jo he intentat fer-ho semblantment. (24-VI-1989).

X.- GIRONA

Tinc ganes de treballar per Girona, no vull caure en el grup de persones que no fan res ni deixen fer. És cert que tenim un llegat del passat del qual hem de tenir cura, però és molt més el que hem de demanar per al present i per als temps que vindran. Els gironins, quan estan més tranquils, és quan no passa res; quan algú fa alguna cosa, s'inquieten i es neguitegen, alhora que se senten denunciats per allò que ells no han fet. S'ha de tornar a aquell esperit emprenedor dels que van construir aquella Girona monumental; hem de tenir esperit col·lectiu per tal d'il·lusionar-nos. (18-X-1990).

XI.- EL PAÍS, LA POLÍTICA, EL MÓN

Recordo que, de petit, abans de la Guerra Civil, ho teníem tot en català: l'ensenyament, els jocs ... Us imagineu els castellans jugant en català? Doncs, a causa de la pressió del govern, els nostres vailets juguen en castellà, i totes les pel·lícules són en llengua veïna. Nosaltres som els sacrificats pacífics, i no ens agrada aquest autoritarisme. Tenim totes les de perdre, cal que vigilem molt.

Molts ciutadans no són conscients del valor d'una llengua, del que representen generacions i generacions de persones parlant una llengua comuna dins una cultura comuna.

Vull la tele, els diaris, l'ensenyament, fins els productes, tot en català, com en un país normalitzat. És un dret que tenim, i no podem ser-hi indiferents.

(1-XII-1967)

Si els catalans no ens preocupem de les nostres coses, de la llengua, la política, l'economia, l'art..., no hem d'esperar que ens ho facins els altres, a Madrid, o a París, perquè diria que més aviat ens aniran en contra. Cal que pensem en una televisió catalana, ens uns diaris i un ensenyament normalitzats. (15-II-1968).

Els catalans tenim el mal costum de contestar en castellà a una persona que viu i treballa a Catalunya i ens parla en castellà, com si tinguéssim una llengua de segona que se supedita a l'altra fàcilment. Si no vigilem, acabarem parlant tots en castellà. Hem d'aprendre a no renunciar a la pròpia llengua. Ells no ho fan: així doncs, nosaltres, menys, que som els indefensos. (31-VII-1970).

El nostre gran enemic com a catalans és l'Estat espanyol, que entén que la unitat d'Espanya és la uniformitat d'una llengua, una cultura, etc. Voldrien tractar-nos a tots amb la disciplina d'una caserna. Ens costarà d'entendre que Catalunya l'hem de fer els catalans, i no els que ens volen manar des de fora, o des de dins, però amb ordres de fora. (3-VIII-1970).

Els catalans d'aquest temps tenim un repte molt important: hem de procurar resoldre satisfactòriament la lluita d'aquells nostres avantpassats que van donar el millor de la seva persona i els seus béns per tal de salvaguardar la història del seu poble. Nosaltres no som ningú per vendre'ns aquest patrimoni col·lectiu i sagrat: tenim el deure i el dret de defensar-lo. El català esdevé català a través de la seva llengua, s'hi identifica. Una llengua és el fruit de molts segles, i no podem permetre que es trepitgi tan a la lleugera. (20-X-1970).

La nostra llengua i la nostra cultura seran allò que els catalans vulguem que siguin. Crec que qualsevol valor i virtut humans depenen de la defensa del fet territorial i de la pròpia llengua. Després vindran altres valors, com la família, la moral, la religiositat, etc. (24-VI-1971).

La convivència entre els espanyols és un assumpte molt complex. Mentre que uns tenen la vida i la llengua completament normalitzades, els altres patim una injustícia. La resta d'espanyols troben normal aquesta iniquitat; ells voldrien que ens sentíssim espanyols, per això no ens deixen ser catalans. (19-VII-1971).

Molts catalans són mercenaris conscients o inconscients a la seva pròpia terra. Molts són incapaços d'entendre la seva posició. Tant els fa tot. Són uns indiferents que estan jugant amb el seu futur i el dels seus fills perquè no s'adonen del que estan fent contra les virtuts essencials d'un país. (14-VI-1973).

Aquells que han patit per haver estimat Catalunya, aquells que han sacrificat en silenci la seva persona per haver defensat els drets i la cultura catalans, els que han sofert la humiliació, la duresa de la presó, la falta de respecte i el desprestigi per haver estimat Catalunya, a tots aquests, jo, com artista, he pensat que els dec moltes obres per tal d'exaltar els seus mèrits.

El símbol d'aquestes persones podria ser el general Moragues.

A tots els qui d'una manera heroica, ja sigui pública o en silenci, hi han contribuït entrego el meu reconeixement i la meva estima per sempre. (22-III-1990).

Convindria una política de comprensió entre tots els espanyols, però si no ens volen com som ens n' hauríem de separar, amb el nostre desenvolupament cultural, econòmic... Resulta que nosaltres estem oferint més del que rebem, i encara ens menyspreen, ens desprestigien.

Som tots, els qui fem el país, tenint consciència de la llengua, la cultura, l'economia, la indústria, el comerç, el mercat... (11-IX-1995).

Volem autorealitzar-nos, fer les nostres coses, administrar-nos, aixecar la nostra cultura, establir les nostres relacions, i segur que si acceptessin això l'acostament seria més autèntic i real. Nosaltres no volem que Madrid ens administri, haver de dependre d'ells. Seguim el ritme de dos rellotges diferents. I sempre ens trobem frenats. Ells miren enrere i nosaltres, endavant. Són dues posicions, dos sentiments, dues situacions, dues maneres d'entendre les coses. Ens diuen insolidaris, i els donem més del que ells ens donen. Cal tenir paciència i tenir present la història per saber on ens troben i on hem d'anar. (17-VIII-1997).

Quaranta anys després:

- * Tenim *te/e* en català.
- * Tenim alguns diaris en català.
- * L'ensenyament es fa majoritàriament en català.

Però encara, al 2012,

- * Gairebé no podem veure cinema en català.
- * Augmenta la pressió de les teles en castellà.
- * Hi ha una pressió molt forta contra la nostra llengua i contra tot el que és català.
- * Augmenta la pressió nacionalista espanyola dels partits que governen a Madrid: PP-PSOE.
- * És impossible poder viure a Catalunya en català, amb normalitat. No així en castellà.
- * Ha augmentat exponencialment l'empobriment de Catalunya per afavorir altres regions d'Espanya. El dèficit fiscal augmenta sens parar a causa de la nostra solidaritat i, a més a més, ens titllen d'insolidaris.
- * La democràcia actual no ens permet decidir el nostre futur.